

การมีส่วนร่วมของแกนนำชุมชนในการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสชุมชน และโรงเรียน ตำบลเหมืองหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

(Participation of Community Leaders in Prevention Leptospirosis in Community and School Tombon Maungmo Amphoe Muang, Phrae Province)

ประเสริฐ สีสุข ส.ศ.บ.

Prasert Seesung B.PH.

ประจวบ ประจงแต่ง ส.ศ.บ.

Prajup Pragongteng B.PH.

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองแพร่

Muang Public Health Office, Phrae Province

อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

บทคัดย่อ

การวิจัยประเมินผลการดำเนินงานการประเมินผลโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของแกนนำชุมชนในการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในชุมชนและโรงเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินสภาพแวดล้อมและบริบท (Context Evaluation) ปัจจัยนำเข้า(Input Evaluation) กระบวนการ(Process Evaluation) และเพื่อประเมินผลผลิต(Product Evaluation) ผลการประเมินสรุปผลดังนี้ สภาพแวดล้อมและบริบท (Context Evaluation) พบว่าหมู่บ้านเป้าหมายส่วนใหญ่ล้อมรอบด้วยทุ่งนา ประชาชนมีพฤติกรรมเสี่ยงจากการดำนา การเกี่ยวข้าว การลุยน้ำช่วงดูแล ข้าวก่อนออกรวง การหาปลา หาปู ชวนนาโดยเฉพาะผู้ชายยังไม่นิยมสวมรองเท้าบูทไถนา ด้านนโยบายการควบคุมป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสจังหวัดแพร่ จะเน้น การมีส่วนร่วมของชุมชน เสริมสร้างศักยภาพในชุมชนระดับตำบลโดยเน้นพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดโรค ประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ด้านบุคลากร วิทยากรกระบวนการ ด้านงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุกหมู่บ้านหมู่บ้านละ 5,000 บาท รวม 60,000 บาท กองทุนรองเท้าบูทและกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท การประเมินกระบวนการ(Process Evaluation) การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้เรื่องการ ป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในชุมชนและนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 และแนวทางการจัดสัมมนาแกนนำชุมชนดำเนินการสัมมนาสร้างแกนนำชุมชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการทำงานควบคุมป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส ในแต่ละหมู่บ้านมีการจัดทำประชาคมหมู่บ้านปลอดโรคเลปโตสไปโรซิส การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนระดับ ประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ผลจากการประเมินผลความรู้ ความเข้าใจของประชาชนและนักเรียนพบว่า หลังการดำเนินโครงการประชาชนมี ความรู้ในระดับดีร้อยละ 88.1 และ ร้อยละ 94.8 จากการเปรียบเทียบ ความรู้ของประชาชนเกี่ยวกับโรคเลปโตสไปโรซิส ก่อน - หลัง การดำเนินงานโครงการ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่า $p > 0.000$ พฤติกรรมการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในประชาชน พบว่า ในระดับครอบครัวมีการเก็บอาหารเศษอาหารที่มิดชิด

เพื่อป้องกันหนูมากินหรือปัสสาวะรด มีการทำเป็นประจำ ร้อยละ 32.38 การป้องกันหนูในที่พัก พบว่ามีประชาชนที่ทำการป้องกันนำสังกะสีมาตีรอบเสาป้องกันหนูขึ้นบ้านหรือยุงยุงข้าว ร้อยละ 28.53 กำจัดโดยการกับดัก ร้อยละ 36.21 ใช้น้ำยาเบื่อ ร้อยละ 72.11 เลี้ยงแมว ร้อยละ 25.32 เก็บมูลฝอยในภาชนะที่มีดิด ร้อยละ 95.83 การกำจัดหนูตามไร่นา มีการกำจัดหนู ร้อยละ 92.63 ส่วนใหญ่กำจัดโดย ถางหญ้า เช่น หญ้าคา หรือ หญ้าอื่น ๆ ที่เป็นที่ยอาศัยของหนู ร้อยละ 100 ใช้น้ำยาเบื่อ ร้อยละ 80.63 กาวและกับดัก ร้อยละ 21.92 ชูครูทำลายรังหนู ร้อยละ 38.41 จับมาทำอาหาร ร้อยละ 18.69 และการป้องกันตนเอง การไปทำงานในไร่ สวน ทุ่งนา ย่ำโคลน เลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่จะปฏิบัติตนเองโดยสวมรองเท้าบู๊ตทุกครั้ง ร้อยละ 49.68 เกี่ยวกับการประกอบอาหารและบริโภคอาหารประเภทเนื้อสัตว์ล้างมือทุกครั้งเมื่อจับต้องเนื้อสัตว์ ร้อยละ 94.23 การรับประทานเนื้อดิบ เช่น ลาบดิบ ย่างเนื้อสุกๆดิบๆ ส่วนใหญ่ รับประทานบางครั้ง (สัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง) ร้อยละ 48.07 การฆ่าแหละเนื้อสัตว์ ส่วนใหญ่ไม่นิยมสวมถุงมือ ร้อยละ 82.05 ในการจับปู ปลา หรือสัตว์น้ำ ทุกครั้งมีการป้องกันตนเองพบว่าส่วนใหญ่ไม่นิยมสวมถุงมือ ร้อยละ 74.68 ในโรงเรียนพบว่า มีกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนเรื่องโรคเลปโตสไปโรซีสการจัดป้ายนิเทศ/การจัดบอร์ดเผยแพร่ความรู้การรณรงค์กำจัดหนูและกำจัดแหล่งอาศัยของหนูโดยทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน การเผยแพร่ความรู้แก่ชุมชนโดยนักเรียน และการร่วมรณรงค์กำจัดหนูร่วมกับชุมชน

Abstract

The objective of this research is to evaluate context, input, Process and Product of the project that had been implemented to prevent Leptospirosis in the community. Results of research showed that Context: most villages were surrounded by Farms. Farmers look a risk in contracting Leptospirosis during farming, especially farmers who did not wear boots, the policy of Province health office about preventing Leptospirosis focused on risk areas where the community actively interested in the program. Input evaluation: personal and budgets were supported by Tambon administration authority, every village allocated 5,000 baht in preventing this disease, total 60,000 baht. Boot fund and some of village fund (1,000,000 baht) were used in abuse prevention. Process evaluation: there are Health education about Leptospirosis was conducted at primary school level. Process evaluation: The knowledge & understanding of people & students are in high level (88.1 and 94.8%), the comparison of knowledge on prevention Leptospirosis before and after implementation were statistically significant at P-value > 0.000 and confidence interval =95%. The behavior of people to prevent Leptospirosis included keeping food in a safe place 32.38%, taking care of house sanitary 28.53%, eradication rats by using glue and trapping 36.21%, rearing cats

in house 25.32%, practicing sanitary refuse disposal 95.83%, eradicating rodents in farm 92.65%, destroying grass 100%, using poisoning bait 80.63%, using glue & trapping 21.92%, rating only cooked meat 18.69%, wearing boots every time 49.68%, washing hands every time after touching meat 48.07%, killing animal without wearing gloves 82.05%, touching fish, crabs without gloves 74.68%. In school, There were many activity, such as learning & teaching about preventing Leptospirosis disease, information boards, campaigns about rodents control with the community, and cleaning up rooms and fields in school.

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของแกนนำชุมชน, โรงเรียน การป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส

Key words : Participation of community School, Prevention Leptospirosis

บทนำ

โรคเลปโตสไปโรซิส (Leptospirosis) พบครั้งแรกในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2485 ซึ่งในขณะนั้นเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ โดยนายแพทย์ วิรัช ยูนิพันธ์ พบผู้ป่วยครั้งแรกที่โรงพยาบาลศิริราช จำนวน 4 ราย เสียชีวิต 2 ราย จากนั้นมาพบโรคนี้พบขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2515 - 2524 พบ ผู้ป่วยปีละ ประมาณ 10- 20 ราย ในปี พ.ศ. 2525 มีรายงานผู้ป่วยจำนวน 55 ราย และในปี 2526 มีรายงานผู้ป่วยเพิ่มขึ้นเป็น 113 ราย ปลายปีพ.ศ. 2531 ต่อต้นปี พ.ศ. 2532 มีรายงานป่วยเพิ่มขึ้นเป็น 272 และ 270 ตามลำดับ และมีการระบาดที่จังหวัดสงขลาจำนวน 78 ราย จากนั้นพบผู้ป่วย เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 134 ราย ในปี พ.ศ. 2538 ในปี 2539 พบผู้ป่วยในภาคอีสาน จำนวน 325 ราย (ร้อยละ 81.66 ของผู้ป่วยทั่วประเทศ) ในปี 2540 มีรายงานผู้ป่วยมากถึง 2,236 ราย พบมาก ในจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ อุตรดิตถ์ ขอนแก่นหนองบัวลำภู นครราชสีมา มหาสารคาม เลย ร้อยเอ็ด หนองคาย และศรีสะเกษปี พ.ศ. 2540 พบผู้ป่วย 382 ราย ตาย 15 ราย ส่วนใหญ่

พบผู้ป่วยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนในภาคเหนือ ในปี พ.ศ. 2540 - 2541 พบผู้ป่วยจำนวน 47 ราย เสียชีวิต 20 ราย พบมากในจังหวัด เชียงใหม่ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และจังหวัดแพร่ พบมากช่วงเดือนสิงหาคม - พฤศจิกายน กลุ่มที่ติดเชื้อสูงสุดได้แก่ กลุ่มชาวนา ร้อยละ 51.8 กรรมกร ร้อยละ 13.5 เชื้อที่พบมากคือ *Leptospira grippotyphosa* ร้อยละ 25.5 *L.icterohaemorrhagiae* ร้อยละ 23.2 และ *L. bataviae* ร้อยละ 20.3 (สำนักงานควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิส : 2544)

สถานการณ์โรคเลปโตสไปโรซิสในจังหวัดแพร่ ซึ่งได้รับรายงานการเกิดโรคครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2538 จำนวน 3 ราย ปี พ.ศ. 2539 จำนวน 2 ราย ปี พ.ศ. 2542 จำนวน 98 ราย คิดเป็น 22.87 ต่อแสนประชากร เสียชีวิต 6 ราย ลักษณะการกระจายโรคพบมากในผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ในสัดส่วน ชาย : หญิง เท่ากับ 2 : 1 พบผู้ป่วยช่วงอายุ 15 - 78 ปี กลุ่มที่พบมากที่สุด ช่วงอายุ 35 - 44 ปี พบมากในเขตพื้นที่อำเภอเมือง รองลงมา อำเภอร้องกวาง และอำเภอสูงเม่นตามลำดับ

(งานระบาดวิทยา ,สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ : 2546) ในปี พ.ศ. 2542- 2545 ในส่วนสถานการณ์การเกิดโรคเลปโตสไปโรซิสของตำบลเหมืองหม้อ พบว่าเริ่มมีรายงานโรคในปี 2542 พบผู้ป่วยจำนวน 2 ราย ปี 2543 พบผู้ป่วยจำนวน 2 ราย เสียชีวิต 1 รายปี 2544 พบผู้ป่วยจำนวน 5 ราย เสียชีวิต 1 ราย ปี 2545 พบผู้ป่วยจำนวน 2 ราย ปี 2546 พบผู้ป่วยจำนวน 2 รายปี 2547 พบผู้ป่วยจำนวน 3 ราย

การดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิส ของจังหวัดแพร่ โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ ได้กำหนดรูปแบบการดำเนินงานในลักษณะเชิงรุกสู่ชุมชนหากพบผู้ป่วยจะส่งรักษาในโรงพยาบาลชุมชนเพื่อวินิจฉัยเบื้องต้น จากนั้นส่งผู้ป่วยเพื่อยืนยันโรค โดยใช้เกณฑ์อาการและลักษณะทางคลินิกที่โรงพยาบาลแพร่ พร้อมรายงานโรคเพื่อให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในระดับพื้นที่ดำเนินการสอบสวนโรค ค้นหาผู้ป่วยเพิ่มเติม พร้อมกับปฏิบัติตามมาตรการในการควบคุมป้องกันการระบาด คือ การให้สุขศึกษา การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์พาหะนำโรค และการเฝ้าระวังผู้ป่วยในพื้นที่ตลอดเวลา 2 เดือน ในการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส ในระดับอำเภอ โดยคณะกรรมการประสานงานสาธารณสุขระดับอำเภอได้ประสานการดำเนินงานกับองค์กร การปกครองส่วนท้องถิ่น เกษตรอำเภอ/ตำบล โรงเรียน องค์กรชุมชนและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อร่วมกิจกรรมการป้องกันโรคในระดับชุมชน และโรงเรียน เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักต่อปัญหาการเกิดโรค และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมป้องกันการโรคเลปโตสไปโร

ซิสที่ถูกต้อง ในปี พ.ศ. 2546 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ได้กำหนดโครงการส่งเสริม การมีส่วนร่วมในการป้องกันควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิสในโรงเรียนและชุมชน ศึกษาในพื้นที่เสี่ยงต่อโรคเลปโตสไปโรซิสจังหวัดแพร่ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ในการป้องกันการเกิดโรคเลปโตสไปโรซิส เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสแก่นักเรียนและนักเรียนระดับประถมศึกษา ศึกษาในพื้นที่อำเภอที่เป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดโรค เพื่อทราบผลการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการดังกล่าว ทางสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองแพร่จึงได้กำหนดโครงการประเมินผลโครงการนี้ขึ้นเพื่อนำผลจากการประเมินมากำหนดรูปแบบการควบคุมป้องกันโรค ต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อประเมินสภาพแวดล้อมและบริบท (Context Evaluation)
- 2) เพื่อประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)
- 3) เพื่อประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)
- 4) เพื่อประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

กรอบแนวคิดในการประเมินผล

ตารางที่ 1 กรอบแนวคิดในการประเมิน

กรอบการประเมินผล	ประเด็นการประเมินผล	ตัวชี้วัด
1.ประเมินสภาพแวดล้อมและบริบท(Context Evaluation)	1.1 สภาพแวดล้อม	ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและพฤติกรรมเสี่ยงโรคเลปโตสไปโรซิสของประชาชนพื้นที่ที่ศึกษา
	1.2 นโยบายการป้องกัน และควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิส	ข้อมูลนโยบายการป้องกัน และควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิส
2.ปัจจัยนำเข้า(Input Evaluation)	2.1 บุคลากร	จำนวนบุคลากรสาธารณสุข ครู ตัวแทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และแกนนำชุมชน
	2.2 งบประมาณที่ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินงาน	จำนวนงบประมาณโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมแกนนำชุมชนในการป้องกันควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิสในชุมชนและโรงเรียน
	2.3 การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	จำนวน และแหล่งงบประมาณที่สนับสนุนโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมแกนนำชุมชนในการป้องกันควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิสในชุมชนและโรงเรียน
3. กระบวนการ(Process Evaluation)	3.1 การประสานการดำเนินงานโครงการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	ข้อมูลการประชุม / สัมมนา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กรอบการประเมินผล	ประเด็นการประเมินผล	ตัวชี้วัด
4. ผลผลิต(Product Evaluation)	3.2 การจัดทำหลักสูตร	
	- การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ เรื่องการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในชุมชน	- ข้อมูลการมีส่วนร่วมของหน่วย-งานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้เรื่องการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในกลุ่มแกนนำชุมชน
	- การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ เรื่องการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในกลุ่มนักเรียนระดับประถมศึกษา ปี.4-6	- ข้อมูลการมีส่วนร่วมของหน่วย-งานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้เรื่องการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในกลุ่มแกนนำชุมชน
	3.3 การจัดสัมมนาแกนนำชุมชน เพื่อเป็นวิทยากรการจัดเวทีเรียนรู้ การป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส	- ข้อมูลการจัดสัมมนาแกนนำชุมชนเพื่อเป็นวิทยากรการจัดเวทีเรียนรู้การป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส
	3.4 การจัดเวทีชาวบ้านเพื่อเรียนรู้เรื่องการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส	- ข้อมูลการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อเรียนรู้เรื่องการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส
	3.5 การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา	- ข้อมูลการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา
	3.6 การประชาสัมพันธ์ความรู้เรื่องโรคเลปโตสไปโรซิส	- ข้อมูลกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ความรู้เรื่องโรคเลปโตสไปโรซิส
	4.1 ความรู้ ความเข้าใจการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในกลุ่มแกนนำชุมชน	- จำนวน ร้อยละของประชาชนที่มีความรู้ ความเข้าใจการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส
	4.2 ความรู้ ความเข้าใจการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในกลุ่มนักเรียนระดับประถมศึกษา ปีที่ 4-6	- จำนวน ร้อยละของนักเรียนที่มีความรู้ ความเข้าใจการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส

กรอบการประเมินผล	ประเด็นการประเมินผล	ตัวชี้วัด
	4.3 ผลการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิสในโรงเรียนและชุมชน	- กิจกรรมการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิสในโรงเรียนและชุมชน
	4.4 อัตราป่วย/ตาย	- ข้อมูลการป่วยตายด้วยโรคเลปโตสไปโรซิส

ระเบียบวิธีการการประเมินผล

ใช้รูปแบบ CIPP Model ในการประเมินผล ตามทฤษฎีการประเมินผลของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) (อ้างในสมหวัง พิริยานูวัฒน์: 2528) ศึกษาในพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคเลปโตสไปโรซิสของตำบลเหมืองหม้อ พื้นที่รับผิดชอบของสถานีอนามัยเหมืองหม้อ จำนวน 6 หมู่บ้าน

กลุ่มเป้าหมายและขนาดตัวอย่าง

วิทยาการกระบวนการ ดำเนินการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ในระดับตำบล ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับอำเภอและตำบล จำนวน 5 คน ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์ จำนวน 4 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 4 คน แกนนำชุมชนหมู่บ้านละ 5 คน รวม 39 คน กลุ่มเป้าหมายแกนนำชุมชน ดำเนินการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ แกนนำที่คัดเลือกในระดับหมู่บ้านของหมู่บ้านเป้าหมายหมู่บ้านละ 30 คน จำนวน 6 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 180 คน ขนาดตัวอย่างประชาชนที่จะประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเลปโตสไปโรซิสจะคัดเลือกตัวอย่างกลุ่มประชาชนทั่วไป ประชากรตัวอย่างคิดจากจำนวนหลังคาเรือน (ตัวแทนครัวเรือนละ 1 คน) ได้ประชากรตัวอย่าง

จำนวน 312 คน ศึกษาในช่วงปี 2546 ผลการศึกษา

สภาพแวดล้อมและบริบท (Context Evaluation) พบว่าหมู่บ้านเป้าหมาย ส่วนใหญ่ล้อมรอบด้วยทุ่งนา ประชาชนส่วนใหญ่ทำการเกษตร เพราะมีน้ำใช้สำหรับการเกษตรจากโครงการชลประทานที่เชื่อมต่อมาจากฝายแม่สอง อำเภอสอง มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี หลังจากสิ้นฤดูดำนา ชาวบ้านจะปลูกถั่วเหลือง ถั่วลิสง ผัก และพืชสวน ประชาชนมีพฤติกรรมเสี่ยงจากการดำนา การเกี่ยวข้าว การลุยน้ำช่วงดูแลข้าวก่อนออกรวง การหาปลา หาปู ชาวนาโดยเฉพาะผู้ชายยังไม่นิยมสวมรองเท้าบูทไถนา ส่วนการปลูกข้าว และการเกี่ยวข้าวชาวนาส่วนใหญ่จะสวมรองเท้าบูท ด้านนโยบายการควบคุมป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสจังหวัดแพร่ จะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เสริมสร้างศักยภาพในชุมชนระดับตำบลในจังหวัด โดยเน้นพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดโรค เป็นการกระตุ้นสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์การชุมชน และภาคท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และป้องกันโรคในระดับชุมชน การวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ ให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยผลิตชุดทดสอบตรวจวินิจฉัยโรค แม่นยำ ใช้เวลาน้อย การสนับสนุนงานวิจัย การวินิจฉัยรักษา ด้าน

พฤติกรรม และด้านระบาดวิทยา การประชาสัมพันธ์ จัดรณรงค์ในพื้นที่เสี่ยงและสนับสนุนเอกสารวิชาการและการสนับสนุนจังหวัดชุดตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ เวชภัณฑ์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสนับสนุนงบประมาณ

ประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ด้านบุคลากร วิทยากรกระบวนการ ประกอบด้วยนักวิชาการสาธารณสุขสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ เมือง ศึกษานิเทศก์ ครู และตัวแทนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะมีบทบาทในการเป็นวิทยากรกระบวนการที่จะจัดสัมมนาเพื่อสร้างแกนนำชุมชน จำนวน 39 คน และแกนนำชุมชนที่คัดเลือกโดยผู้นำชุมชน ทั้ง 6 หมู่บ้านละ 30 คน รวมทั้งสิ้น 180 คน ด้านงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ผลจากการศึกษาพบว่าในแต่ละหมู่บ้านได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุกหมู่บ้านหมู่บ้านละ 5,000 บาท รวม 60,000 บาท ทุกหมู่บ้านมีกองทุนรณรงค์หมู่บ้าน ผลจากการสำรวจพบว่าแต่ละหมู่บ้านมีกองทุนรณรงค์หมู่บ้านคิดเป็นมูลค่าตั้งแต่ 2,000 ถึง 5,000 บาท และบางหมู่บ้านได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท

การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เริ่มต้นตั้งแต่การประสานการดำเนินงานโครงการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งระดับอำเภอ เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานตามโครงการ คือ การประชุมเพื่อจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้เรื่องการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในชุมชนและนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 และ แนวทางการจัดสัมมนาแกนนำชุมชนดำเนิน

การสัมมนาสร้างแกนนำชุมชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการทำงานควบคุมป้องกันโรคเลปโต สไปโรซิส แกนนำชุมชนที่ผ่านการสัมมนาฯ แล้ว จะเป็นผู้ขับเคลื่อนให้เกษตรกร หรือกลุ่มเสี่ยง ในหมู่บ้านมีการป้องกันตนเองไม่ให้สัมผัสเชื้อโรคเลปโต ในแต่ละหมู่บ้านมีการจัดทำประชาคมหมู่บ้านปลอดโรคเลปโตสไปโรซิส ส่งผลให้ทุกหมู่บ้านได้แนวทางการปฏิบัติไม่ให้ติดเชื้อโรคเลปโตสไปโรซิส การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา การจัดการเรียนการสอนเรื่องโรคเลปโตสไปโรซิสบูรณาการการสอนนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยการ ประสานงานของแกนนำชุมชนหรือครูประจำชั้นของทุกโรงเรียนทั้ง 2 โรงเรียน

ประเมินผลผลิต (Product Evaluation) การประเมินผลความรู้ ความเข้าใจของประชาชน ก่อนและหลังการดำเนินโครงการ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ทั้งก่อนและหลังการดำเนินงานโครงการมีความรู้ในระดับดี ก่อนการดำเนินงานโครงการมีประชาชนที่ตอบถูกมีช่วงคะแนนตั้งแต่ ร้อยละ 70.8 - 88.1 หลังการดำเนินงานโครงการพบว่าประชาชนที่ตอบถูกมีช่วงคะแนนตั้งแต่ ร้อยละ 76.0 - 100.0 ระดับความรู้ของประชาชนเกี่ยวกับโรคเลปโตสไปโรซิสพบว่า ก่อนโครงการประชาชนมีความรู้ในระดับดีร้อยละ 51.3 หลังการดำเนินโครงการประชาชนมีความรู้ในระดับดีเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 88.1 จากการ เปรียบเทียบความรู้ของประชาชนเกี่ยวกับโรคเลปโตสไปโรซิส ก่อน - หลัง การดำเนินงาน โครงการ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่า $p > 0.000$

พฤติกรรมกรรมการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซีสในประชาชน ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมของประชาชนในการป้องกันตนเองไม่ให้ติดเชื้อโรคเลปโตสไปโรซีสพบว่าระดับครอบครัวมีการเก็บอาหาร เศษอาหารที่มีติดเพื่อป้องกันหนูมากิน หรือปัสสาวะรด มีการทำเป็นประจำ ร้อยละ 32.38 การป้องกันหนูในที่พัก พบว่า มีประชาชนที่ทำการป้องกันนำสังกะสีมาตีรอบเสาป้องกันหนูขึ้นบ้านหรือยุ่งฉางข้าว ร้อยละ 28.53 กำจัดโดยกากับดัก ร้อยละ 36.21 ใ้ยาเบื่อ ร้อยละ 72.11 เลี้ยงแมว ร้อยละ 25.32 เก็บมูลฝอยในภาชนะที่มีมิดชิด ร้อยละ 95.83 การกำจัดหนูตามไร่นา มีการกำจัดหนู ร้อยละ 92.63 ส่วนใหญ่กำจัดโดย ถางหญ้า เช่น หญ้าคา หรือ หญ้าอื่นๆ ที่เป็นที่ยอาศัยของหนู ร้อยละ 100 ใ้ยาเบื่อ ร้อยละ 80.63 กาวและ กัดดัก ร้อยละ 21.92 ขุดรูทำลายรังหนู ร้อยละ 38.41 จับมาทำอาหาร ร้อยละ 18.69 การป้องกัน ตนเอง การไปทำงานในไร่ สวน พุงนา ย่ำโคลน เลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่จะปฏิบัติตนเองโดยสวม รองเท้าบูททุกครั้ง ร้อยละ 49.68 เกี่ยวกับการประกอบอาหารและบริโภคอาหารประเภทเนื้อสัตว์ ล้างมือทุกครั้งเมื่อจับต้องเนื้อสัตว์ ร้อยละ 94.23 การรับประทานเนื้อดิบ เช่น ลาบดิบ ย่างเนื้อสุกๆ ดิบ ๆ ส่วนใหญ่ ทานบางครั้ง (สัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง) ร้อยละ 48.07 การฆ่าแหละเนื้อสัตว์ ส่วนใหญ่ไม่นิยมสวมถุงมือ ร้อยละ 82.05 ในการจับปู ปลา หรือ สัตว์น้ำ ทุกครั้งมีการป้องกันตนเอง พบว่าส่วนใหญ่ไม่นิยมสวมถุงมือ ร้อยละ 74.68 และพบว่า ร้อยละ 100.00 การได้นำความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซีสไปพูดคุยให้คนใน

ครอบครัว

การประเมินความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4-6 พบว่า มีความรู้ก่อนดำเนินงานโครงการอยู่ในช่วงคะแนน ร้อยละ 57.1 - 90.9 ความรู้หลังการดำเนินงานโครงการ พบว่า อยู่ในช่วงคะแนน ร้อยละ 83.1 - 100.0 ระดับความรู้ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4-6 ก่อนโครงการอยู่ในระดับดี ร้อยละ 50.6 หลังโครงการอยู่ในระดับดี ร้อยละ 94.8 ผลจากการเปรียบเทียบคะแนน ก่อน - หลัง โครงการ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่า p - value > 0.05

การประเมินกิจกรรมการควบคุมป้องกันโรคเลปโตสไปโรซีสในระดับหมู่บ้านพบว่าหมู่บ้านเป้าหมายส่วนใหญ่ มีการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน ปลอดโรคเลปโตสไปโรซีส การจัดตั้งกองทุนรองเท้านู้ท การให้ความรู้แก่ชาวบ้านทางหอกระจายข่าว และการแนะนำโดย อสม. การรณรงค์กำจัดหนู การรณรงค์ทำความสะอาด กำจัดขยะในบ้าน และการจัดตั้งกลุ่มชาวนา หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน ได้แก่ อบต. ส่วนใหญ่จะสนับสนุน งบประมาณยาเบื่อหนู สนับสนุนงบประมาณอบรม/สัมมนา สนับสนุนรองเท้านู้ท และ สนับสนุนป้ายประชาสัมพันธ์ ในโรงเรียนพบว่ามีการ กิจกรรม การจัดการเรียนการสอน เรื่องโรคเลปโตสไปโรซีสการจัดป้ายนิเทศ/การจัดบอร์ดเผยแพร่ความรู้ การรณรงค์กำจัดหนูและกำจัดแหล่งอาศัย ของหนูโดยทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน การเผยแพร่ความรู้แก่ชุมชนโดยนักเรียน และ การร่วมรณรงค์กำจัดหนูร่วมกับชุมชน

ผลการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิสในโรงเรียนและชุมชน

ตามรายงานผลการดำเนินงานกิจกรรมควบคุมป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสระดับหมู่บ้านพบว่าในภาพรวมทั้งตำบลส่วนใหญ่ทุกหมู่บ้านจะมีการจัดเวทีประชาคมเพื่อหามาตรการการป้องกันโรค กิจกรรมที่เกิดขึ้นได้แก่ การจัดตั้งกองทุนรองเท้าสนับสนุนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่จำนวน 50 คู่ เพื่อนำมาจำหน่ายแก่เกษตรกรในหมู่บ้าน นำเงินที่จำหน่ายได้เป็นกองทุนรองเท้าบู๊ท เพื่อหมุนเวียนซื้อรองเท้าบู๊ทมาจำหน่ายแก่เกษตรกร การให้ความรู้แก่ชาวบ้านทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน การรณรงค์กำจัดหนูในหมู่บ้าน การรณรงค์กำจัดมูลฝอยในบ้าน หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. เช่น เมื่อหนูให้หมู่บ้าน การอบรม/สัมมนา รองเท้าบู๊ท ป้ายประชาสัมพันธ์ และการประกวดคุ่มดีเด่นและบ้านดีเด่น เป็นต้น

โรงเรียน ซึ่งมีจำนวน 2 แห่ง กิจกรรมที่ได้ดำเนินงาน ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 การจัดป้ายนิเทศ/การจัดบอร์ดเผยแพร่ความรู้เรื่องการควบคุมป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส ในโรงเรียนการจัดรณรงค์กำจัดหนูร่วมกับชุมชน และการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเลปโตสไปโรซิสสู่ชุมชน โดยผ่านหอกระจายข่าว ช่วงฤดูการระบาดของโรค รายงานการเกิดโรคเลปโตสไปโรซิส จากรายงานการเกิดโรคของสำนักงานสาธารณสุขตั้งแต่ปี 2543 - 2546 พบว่า ก่อนดำเนินงานโครงการ ตั้งแต่ปี 2543 - 2545 มี ปี 2543 จำนวนผู้ป่วย 3 ราย เสียชีวิต 1

ราย ปี 2544 จำนวนผู้ป่วย 6 ราย เสียชีวิต 1 ราย และปี 2545 มีผู้ป่วย จำนวน 2 ราย ตามลำดับ และในปี 2546 ซึ่งเป็นปีที่ได้ดำเนินงานโครงการพบผู้ป่วย 2 ราย

วิจารณ์และการอภิปรายผล

ผลจากการประเมินสภาพแวดล้อมพบว่าส่วนใหญ่หมู่บ้านเป้าหมายมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตของเชื้อ และการแพร่กระจายเชื้อ เพราะมีแหล่งรังโรคที่สำคัญ ได้แก่ วัวควาย และหนู มีการแพร่เชื้อลงสู่ทุ่งนาโดยผ่านลำเหมือง ทำให้มีแหล่งเสี่ยงสำคัญทุ่งนาและชานา จึงเป็นกลุ่มเสี่ยงสำคัญต่อการติดเชื้อมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ โดยเฉพาะพฤติกรรมการไม่นิยมสวมรองเท้าบู๊ท ขณะไถนา ดำนา และการกำจัดปุ๋ยตามทุ่งนาซึ่งชาวนายังนิยมสวมถุงมือจำนวนน้อยการเก็บปุ๋ยมิมีโอกาสเกิดบาดแผลที่มือและมีโอกาสสัมผัสปัสสาวะหนูตามคันนาได้

จากสภาพปัญหาการเกิดโรคเลปโตสไปโรซิสจึงจำเป็นต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและป้องกันโรค สอดคล้องกับนโยบายการดำเนินงานของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เกิดโรคและสนับสนุนการวิจัยด้านพฤติกรรม ซึ่งควรสนับสนุนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ให้มากขึ้นเพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้เข้าถึงข้อมูลด้านพฤติกรรมของประชาชนต่อการป้องกันตนเองที่ถูกต้องมากขึ้น เพื่อพัฒนาโปรแกรมการให้สุศึกษาตรงเนื้อหา และกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด ดังนั้นระดับนโยบายควรที่จะได้พัฒนาศักยภาพด้านวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ส่วนด้านงบประมาณการแก้ไขปัญหาควรโอนภารกิจ

ให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะ งบประมาณการกำจัดพาหะนำโรค ป้ายประชาสัมพันธ์ การสนับสนุนประชาคมหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาโรคและอื่นๆ

กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรค เลปโตสไปโรซิสเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้การประสานการดำเนินงานแบบพหุภาคีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่สาธารณสุข ศึกษา เกษตร และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยจัดให้มีการสร้างแกนนำชุมชนให้มีส่วนร่วม ดำเนินงานควบคุมป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในระดับหมู่บ้านซึ่งแกนนำชุมชนจะมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น(วารณีสโกรและคณะ: 2545)

ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหา จำเป็นต้องจัดเวทีระดับชุมชนบ่อยครั้งในลักษณะการทำเวทีประชาคมระดับหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้าน ผู้นำชุมชน แกนนำ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สำหรับในสถาบันการศึกษาผู้บริหารการศึกษาจะต้องผสมผสานหลักสูตรเชิงบูรณาการกับกระบวนการเรียนการสอนปกติของโรงเรียน และใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (ศรีสมร กมลเพชร:2542) ซึ่งจะเป็นการผสมผสานแนวคิดในภาคส่วนของชุมชนและนักศึกษาซึ่งจะส่งผลต่อการป้องกันโรคของประชาชนในชุมชน นักเรียนจะได้เรียนรู้จากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโรคที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งผลจากการดำเนินงานตามโครงการพบว่า ประชาชน และนักเรียนมีความรู้ในระดับดี และมีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นหลังจากได้ดำเนิน

งานจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม อาจสรุปได้ว่าการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาโรค เลปโต สไปโรซิสโดยชุมชน จะต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมประเมินผล ซึ่งจะเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง และเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหายั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการประเมินผลการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของแกนนำชุมชน ในการป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิสในโรงเรียนและชุมชน ดังนี้

1) ในระดับจังหวัด ควรสร้างแนวร่วมการทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลจากการดำเนินงานที่ผ่านมา จะนำงบประมาณมาเป็นแนวทางการสร้างความร่วมมือโดยมีหน่วยงานสาธารณสุขเป็นเจ้าภาพ ซึ่งจะขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมในระยะเวลาดำเนินการมา ซึ่งจะส่งผลให้ขาดการกระตุ้นการขับเคลื่อนในระดับชุมชน ดังนั้นควรให้ระดับท้องถิ่นเป็นผู้ประสานการดำเนินงานในระดับชุมชน หน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นผู้กระตุ้นและให้การสนับสนุน ทั้งโรงเรียน หน่วยงานสาธารณสุข เกษตร และภาคองค์กรชุมชน หรือ กระตุ้นให้เกิดแผนบูรณาการด้านสุขภาพระดับชุมชน

2) ในระดับอำเภอควรเป็นผู้ประสานกับหน่วยงานท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาและป้องกันโรคอย่างต่อเนื่อง มีการประสานข้อมูลซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการสนับสนุนงบประมาณที่เหมาะสม

สำหรับการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลให้ระดับชุมชนเกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมป้องกันโรคอย่างต่อเนื่อง

3) ในระดับชุมชนและโรงเรียน ควรจัดเวทีประชาคมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นเวทีเรียนรู้ เพื่อแก้ไขปัญหา และป้องกันโรค จะทำให้ระดับครอบครัวเกิดความตระหนักต่อปัญหาโรคเลปโตสไปโรซิส และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อป้องกันการติดเชื้อโรคเลปโตสไปโรซิสได้อย่างถูกต้องและเกิดกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น เกิดกองทุนรณรงค์หาทุนเป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

1. กรมควบคุมโรคติดต่อ. คู่มือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิส สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุข. พิมพ์ครั้งที่ 2 บริษัทโรงพิมพ์ตะวันออกจำกัด, 2544.
2. กรมควบคุมโรคติดต่อ. คู่มือการป้องกันและควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิส ผู้การมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล. โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด; 2542.
3. กองโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข คู่มือวิชาการโรคเลปโตสไปโรซิส. โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด; 2542.
4. กรมควบคุมโรคติดต่อ และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. คู่มือนักเรียน เรื่องโรคเลปโตสไปโรซิส. พิมพ์ครั้งที่ 1 ที่โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์; 2544.
5. ชัยยงสิทธิ์ เดชธรรมและภวัต อารินทร์ การศึกษากระบวนการประชาคมสุขภาพตำบลเพื่อแก้ไขปัญหาโรคเลปโตสไปโรซิสในพื้นที่จังหวัดแพร่. รายงานวิจัย; 2545.
6. พงษ์สวัสดิ์ รัตนแสงและคณะ. การระบาดของโรคเลปโตสไปโรซิส อำเภอโกสัมพีนัย จังหวัดมหาสารคาม. รายงานวิจัย; 2544.
7. ศูนย์ประสานงานทางวิชาการโรคติดต่อ. รวบรวมคัดย่อโครงการวิจัยของกรมควบคุมโรคติดต่อที่ดำเนินการในช่วงแผน ฯ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544); 2545.
8. ศรีสมร กมลเพชร และคณะ. การพัฒนารูปแบบโรคเลปโตสไปโรซิสด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา. รายงานวิจัย; 2544.
9. สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม. โรคที่เกิดจากหนูทุกชุมชน เอกสารเผยแพร่. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่, คู่มือการดำเนินงานควบคุมป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส; 2542. เอกสารอัดสำเนา
10. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่. แนวทางการสนับสนุนการดำเนินงานควบคุมโรคติดต่อระดับจังหวัดและอำเภอ ปีงบประมาณ 2546. เอกสารอัดสำเนา
11. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่. ผลการดำเนินงานควบคุมป้องกันโรคเลปโตสไปโรซิส; 2546. เอกสารอัดสำเนา
12. เสาวภา พรสิทธิ์ และคณะ. ความรู้เกี่ยวกับโรคเลปโตสไปโรซิสในประชากรกลุ่มเสี่ยง. รายงานวิจัย; 2542.
13. เสาวภา พรสิทธิ์และคณะ. พฤติกรรม

เสี่ยงการเป็นโรคเลปโตสไปโรซิส จังหวัดนครราชสีมา รายงานวิจัย; 2542

14. สมชาย ภาสอาจ และคณะ. เลปโตสไปโรซิส จังหวัดสกลนคร. รายงานวิจัย; 2542.

15. วนิตา วีระกุล. รายงานการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิสของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. สำนักงานโครงการควบคุมโรคเลปโตสไปโรซิส กรมควบคุมโรคติดต่อ ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น; 2545.

16. วราณี ไส้ไกร และคณะธิป มุดเจริญ. รายงานวิจัยการพัฒนาแกนนำชุมชนในการทำงานควบคุมป้องกัน โรคเลปโตสไปโรซิสในชุมชน จังหวัดแพร่; 2545

17. วราลักษณ์ ตั้งคณากุลและคณะ. ปัจจัยเสี่ยงต่อการเป็นโรคเลปโตสไปโรซิสในประชากรเขตชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานวิจัย; 2542.

18. วราลักษณ์ ตั้งคณากุลและคณะ. ความชุกของโรคเลปโตสไปโรซิสโดยไม่มีอาการในประชากรกลุ่มเสี่ยง พ.ศ. 2541 รายงานวิจัย ; 2542.

19. อุดม พรหมกร และคณะ. ระบาดวิทยาโรคเลปโตสไปโรซิส อำเภอเมืองจังหวัดแพร่. ศูนย์ระบาดวิทยาภาคเหนือ; 2541.

20. อาริยะ สัจจาวัฒนาและคณะ. พฤติกรรมและปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคเลปโตสไปโรซิสในช่วงเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม 2542 จังหวัดบุรีรัมย์. รายงานวิจัย; 2542.